

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
«30» серпня 2021 року,
протокол № 1.

Ректор, голова вченої ради
університету, доктор юридичних наук,
професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

«30» серпня 2021 року
М.П.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ЕКОЛОГІЯ»

для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 Туризм
галузі знань 24 Сфера обслуговування

м. Хмельницький
2021

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, кандидатка біологічних наук, доцентка
«27» серпня 2021 року

_____ Тетяна ВИГОВСЬКА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
«27» серпня 2021 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,
доктор філософських наук, професор
«27» серпня 2021 року

_____ Леонід ВИГОВСЬКИЙ

Деканеса факультету управління та економіки, кандидатка економічних наук, доцентка
«27» серпня 2021 року

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
«28» серпня 2021 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка
«28» серпня 2021 року

_____ Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг 0,68 ум.др.арк.

ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		3
2.	Заплановані результати навчання		4
3.	Програма навчальної дисципліни		10
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		10
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	10
	4.2.	Аудиторні заняття	11
	4.3.	Самостійна робота студентів	11
5.	Методи навчання та контролю		11
6.	Схема нарахування балів		11
7.	Рекомендовані джерела		12
	7.1.	Основні джерела	12
	7.2.	Допоміжні джерела	13
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		13

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 24 Сфера обслуговування
2. Код і назва спеціальності	– 242 Туризм
3. Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4. Назва дисципліни	– Екологія
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Код дисципліни	– ЗПВ 1.1.
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– перший
10. Семестр	– другий
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 4 / 120
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 52
% від загального обсягу	– 43
лекційні заняття (годин)	– 26
% від обсягу аудиторних годин	– 50
семінарські заняття (годин)	– 26
% від обсягу аудиторних годин	– 50
самостійна робота (годин)	– 68
% від загального обсягу	– 57
тижневих годин:	– 7
аудиторних занять	– 3
самостійної роботи	– 4
3) заочна форма навчання:	– відсутня
аудиторні заняття (годин)	–
% від загального обсягу	–
лекційні заняття (годин)	–
% від обсягу аудиторних годин	–
семінарські заняття (годин)	–
% від обсягу аудиторних годин	–

- самостійна робота (годин) —
- % від загального обсягу —
- тижневих годин:
- аудиторних занять —
- самостійної роботи —
12. Форма семестрового контролю — залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:
- 1) попередні дисципліни —
- 2) супутні дисципліни — ЗПО 8 Психологія
- 3) наступні дисципліни — ЗПО 10 «Безпека в туризмі»,
 ППО 4.2 «Організація туристичних подорожей»,
 ППО 4.3 «Організація екскурсійної діяльності»,
 ППО 5.1 «Географія туризму»,
 ППО 5.2 «Туристичне країнознавство»,
 ППО 9 «Рекреалогія»,
 ППВ 5.5 «Рекреаційна географія»,
 ППВ 5.6 «Курортна справа»,
 ППВ 6.5 «Спеціалізований туризм (лікувально-оздоровчий, екологічний, сільський, спортивний)»
14. Мова вивчення дисципліни — українська.

2. Заплановані результати навчання

Загальні компетентності	
Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни	<p>Загальні компетентності:</p> <p>К02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>К03. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>К05. Прагнення до збереження навколишнього середовища.</p>
Результати навчання	<p>ПР02. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.</p> <p>ПР16. Діяти у відповідності з принципами соціо-, еколого-, економічної відповідальності та громадянської свідомості.</p> <p>ПР21. Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.</p> <p>ПР22. Професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях.</p>

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:
1. Знання <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) вільно володіти понятійним апаратом;
1.2) називати закони, що регулюють правовідносини в сфері охорони довкілля;
1.3) вміти аналізувати процеси, що відбуваються сьогодні в антропоєкосистемах різного рівня (від локальних до глобальних);
1.4) знати про процеси матеріального і енергетичного обміну в екосистемах різного рівня та про шляхи запобігання їх забруднення;
1.5) мати уявлення про основні напрямки сучасної діяльності суспільства по гармонізації відносин з природою.
2. Розуміння <i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) сутність негативного впливу людини на біосферу;
2.2) які основні напрямки сучасної діяльності суспільства по гармонізації відносин з природою;
2.3) які основні умови збереження глобальної екологічної рівноваги.
2.4) важливість формування екологічної свідомості та екологічної культури;
2.5) необхідність переходу до використання відновлюваних джерел енергії;
2.6) потребу у енергоощадних технологіях.
3. Застосування знань <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) отримувати і застосовувати екологічну інформацію;
3.2) виявляти недоліки екологічного управління;
3.3) визначити приклади негативного впливу людини на біосферу;
3.4) здійснювати екологічний моніторинг шляхом біоіндикації;
3.5) вміти підготувати невелику статтю на екологічну тематику до ЗМІ.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) аналізувати процеси, що відбуваються в антропоєкосистемах різного рівня;
4.2) дискутувати щодо процесів депопуляції в Україні;
4.3) аналізувати отриману екологічну інформацію і робити правильні висновки;
4.4) аналізувати екологічну ситуацію певного регіону і вносити пропозиції по її покращенню.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) аргументувати потребу переходу до еколого-економічного природокористування;
5.2) формулювати основні принципи раціонального природокористування;
5.3) упорядковувати розрізнену інформацію про стан з водозабезпеченістю населення України;
5.4) аргументувати потребу безперервної екологічної освіти.
6. Оцінювання

<i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) оцінювати екологічну ситуацію в регіоні;
6.2) робити висновок щодо ефективності здійснення екологічної політики на державному та регіональному рівнях;
6.3) передбачати наслідки нераціонального природокористування;
6.4) захищати свої переконання про необхідність підвищення екологічної культури влади та населення.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) створювати презентації про красу рідного краю;
7.2) скласти перелік основних екологічних проблем своєї місцевості;
7.3) пропонувати шляхи вирішення проблеми засмічування місцевості;
7.4) скласти програму поліпшення стану навколишнього природного середовища своєї місцевості.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, завдання, методи і структура курсу «Екологія»

Сутність поняття “екологія”. Предмет курсу «Екологія». Основні етапи формування екології як науки. Українська екологічна школа. Коло проблем сучасної екології. Місце і значення курсу “ Екологія” у системі наукових дисциплін. Сучасна структура екології як науки. Основні методи та завдання екологічних досліджень. Сутність поняття “екологізація”. Роль екологічних знань у розвитку соціоекологічної культури.

Зміст та завдання комплексної програми екологічної освіти та виховання. Принципи формування екологічної свідомості майбутніх спеціалістів.

Тема 2. Теоретичні основи загальної екології

Поняття про середовище існування живих організмів. Еволюція взаємовідносин людини й природного середовища. Поняття екосистеми. Ранжування екосистем. Необхідні умови функціонування екосистем. Структура біоценозів. Трофічні рівні, або ланцюги живлення. Агробіогеоценози.

Поняття про біосферу. Роль В.І.Вернадського у вивченні біосфери та ноосфери. Загальні властивості біосфери. Біомаса та кругообіг мінеральних речовин.

Екологічні фактори та їх вплив на життєдіяльність організмів. Класифікація екологічних факторів та діапазони їх дії.

Основні екосистемні закони: закон внутрішньої динамічної рівноваги; закон розвитку природної системи за рахунок оточуючого її середовища; закон “бумеранга”; закон константності В.Вернадського; закон екологічної піраміди; закон генетичної різноманітності; закони сукупної дії екологічних факторів; закон лімітуючого фактора.

Поняття екологічної ніші організму. Основні умови збереження глобальної екологічної рівноваги.

Поняття про екологічний моніторинг та його види.

Тема 3. Основи економіки природокористування

Навколишнє середовище в еколого-економічному аспекті. Сутність і особливості природокористування, його основні наукові категорії, закономірності та принципи.

Природокористування як сукупність впливу людини на географічну оболонку Землі. Взаємозв'язок між темпами змін природного середовища відповідно до темпів розвитку суспільства. Основні суперечності розвитку системи “суспільство-природа”.

Еволюція принципів природокористування, сучасні погляди на їх класифікацію. Основні методологічні принципи: оптимальної відповідності суспільства та природного середовища; принцип дотримання природної рівноваги біосфери; принцип необхідності компенсації відповідно значенням міри природних вилучень; принцип екологічної чистоти людської діяльності; принцип комплексності та екологічного обґрунтування економічних рішень; принцип забезпечення пріоритету громадського інтересу над приватним.

Поняття природних ресурсів. Класифікація природних ресурсів за вичерпністю. Відносність класифікації. Невичерпні природні ресурси. Відновні, невідновні та відносно відновні вичерпні природні ресурси. Поняття про забруднення природних ресурсів та види забруднення. Фізичне, хімічне та біологічне забруднення. Критерії ефективності природокористування. Екологізація економіки та шляхи подолання екологічних криз. Обґрунтування необхідності отримання концепції Стійкого (збалансованого) економічного розвитку.

Тема 4. Науково-технічний прогрес і тенденції змін біосфери

Екологічний зміст науково-технічної революції. Сутність екологізації суспільного розвитку. Ключові фактори реалізації ресурсозберігаючих програм. Зв'язок ресурсомісткості виробництва з загостренням еколого-економічної кризи. Переваги наукоємних виробництв у ресурсозбереженні.

Головні етапи організації робіт по ресурсозбереженню. Заходи щодо вдосконалення нормування ресурсоспоживання. Побутові, промислові та токсичні відходи. Відходи виробництва та проблеми їх використання в умовах НТР. Сучасні технології переробки побутових та промислових відходів. Екологічні проблеми великих міст. Використання нетрадиційних матеріалів та джерел енергії в промисловості і муніципальному господарстві.

Тема 5. Управління, організація і контроль охорони навколишнього природного середовища

Поняття якості навколишнього природного середовища. Ключові принципи системи управління якістю НПС. Основні функції системи управління та контролю природокористуванням. Інструментарій управління якістю НПС: адміністративне регулювання, економічне стимулювання, ринкові важелі.

Господарський механізм раціонального природокористування. Базові показники, розрахунку ступеня максимального навантаження на природне середовище. Система екологічних нормативів. Граничне допустимі концентрації (ГДК) поліюванта: визначення, класифікація, основні нормативи. Поняття граничнодопустимі викиди (ГДВ) та гранично допустимі скиди (ГДС) поліюванта.

Мета економічного стимулювання природоохоронної діяльності. Види економічних стимулів. Ключові напрями вдосконалення економічного механізму регулювання природокористування в Україні.

Природокористування за нових умов господарювання. Основні елементи ринкової екологічної інфраструктури.

Законодавчі основи екологічного менеджменту. Досвід функціонування екоменеджменту. Місце екологічного аудиту в системі екоменеджменту.

Особливості управління в галузі природокористування в Україні. Напрямки діяльності громадських природоохоронних організацій.

Основні рівні системи державних органів регулювання природокористування в Україні. Головні виконавчі функції державного управління якістю довкілля.

Державний контроль за використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, біологічних ресурсів, морського середовища. Вимоги державних стандартів щодо охорони навколишнього середовища. Екологічний паспорт

промислового підприємства. Моніторинг довкілля як складова інформаційної екологічної системи. Об'єкти, завдання та принципи державного екомоніторингу. Органи громадського контролю у галузі охорони довкілля.

Основні пріоритети державної екологічної реформи в Україні.

Тема 6. Фінансовий механізм та економічне обґрунтування екологічних програм і заходів

Основні пріоритети фінансування природоохоронної діяльності. Джерела фінансування заходів щодо охорони навколишнього середовища. Ліміти на використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин. Відшкодування збитків через порушення законодавства про охорону природи. Структура капіталовкладень на охорону природних ресурсів. Загальні витрати на охорону НПС.

Структура системи державних цільових фондів охорони НПС на загальнодержавному та місцевому рівнях. Причини недостатньої ефективності існуючої системи акумулювання і використання природоохоронних коштів, шляхи її подальшого удосконалення. Написання місцевих програм охорони НПС та їх фінансування.

Природоохоронні заходи, їх комплекс. Основні рівні природоохоронної діяльності. Написання програм «бюджету участі» з екологічних проблем.

Тема 7. Охорона навколишнього середовища в промисловості і транспорті

Головні промислові джерела забруднення. Найбільш екологічно небезпечні промислові підприємства в Україні. Вплив паливно-енергетичного комплексу на стан довкілля. Важливіші напрями ефективного використання природних ресурсів в енергетиці. Екологічні проблеми нафтохімічної і нафтопереробної галузі. Технологічні і організаційно-управлінські заходи екологізації гірничодобувної промисловості. Заходи щодо раціонального використання мінеральних ресурсів.

Природоохоронні заходи в металургії. Еколого-економічні проблеми машинобудування. Вплив хімічної і целюлозно-паперової промисловості на стан компонентів природного середовища. Основні напрями розв'язання екологічних проблем на підприємствах промисловості будівельних матеріалів.

Промислові викиди в атмосферу та стічні води підприємств промисловості. Пошук інноваційних технологій їх запобіганню. Екологічні проблеми легкої і харчової промисловості, стандарти якості товарів народного споживання.

Транспорт і навколишнє природне середовище. Проблеми екологізації транспорту.

Тема 8. Еколого-економічні проблеми АПК та лісопромислового комплексу

Структура, особливості використання земельного фонду України. Оцінка загальних втрат сільськогосподарських угідь.

Фактори деградації ґрунтів. Наслідки застосування пестицидів. Вплив сільськогосподарського виробництва на стан здоров'я і тривалість життя людей. Забруднення пестицидами продуктів харчування. Вплив пестицидів на біогеоценози. Проблема поширення ГМО в Україні.

Відтворення ґрунтів. Умови стійкого(збалансованого) розвитку сільського господарства. Напрямиекологізації АПК.

Найважливіші функції лісів. Основні джерела техногенного тиску на ліси. Особливості функціонування лісозаготівельних підприємств.

Сутність поняття лісовідновлення і лісорозведення. Напрями розвитку програми відтворення лісів. Проблеми збереження видового складу лікарських рослин і лісового тваринного світу.

Лісовий моніторинг в Україні. Концепція вдосконалення структури управління лісопромисловим комплексом. Природно-заповідні території України та Хмельниччини, їх рекреаційне використання.

Тема 9. Економічний механізм регулювання водокористування та охорони повітряного басейну

Система водозабезпечення і водопостачання. Функції системи водопостачання. Дефіцит доступних для використання водних ресурсів.

Тарифи за використання водних ресурсів. Вплив дефіциту водних ресурсів на їх вартість. Законодавча база та економічні санкції за забруднення водних ресурсів.

Визначення ступеня забрудненості атмосфери та категорій небезпечності підприємств в залежності від маси, виду та складу забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферу. Методи та засоби очищення викидів в атмосферу.

Тема 10. Екологія людини

Розвиток процесів урбанізації в період НТР та їх вплив на стан навколишнього середовища.

Загострення протиріч між процесом урбанізації і ускладненням екологічної ситуації. Фактори антропогенного впливу на навколишнє середовище міст і агломерацій: забруднення навколишнього середовища міст промисловими викидами, газами, відпрацьованими водами.

Екологічні аспекти землекористування при проектуванні нових житлових масивів.

Залежність здоров'я і працездатності людей від якості природного і соціального середовища.

Медико-біологічні аспекти екології людини. Генетичні наслідки забруднення довкілля. Поняття про мутагени і канцерогени. Мутагенез та антимутагенез. Територіальна диференціація захворювань, їх зв'язок з нераціональною господарською діяльністю людини.

Головні чинники демографічної ситуації. Вплив еколого-економічних факторів на демографічну ситуацію в Україні.

Тема 11. Сучасні проблеми природокористування в Україні

Екологічні наслідки техногенного перевантаження території України. Негативні фактори антропогенного впливу на НПС України. Концепція державної програми охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів. Морально-етичні аспекти екології.

Регіонування території України згідно з показниками техногенного навантаження: зона екологічної катастрофи, дуже забруднені території, умовно чисті території. Класифікація галузей промисловості за ступенем шкідливого впливу на НПС. Шляхи розв'язування соціально-екологічних наслідків аварії на ЧАЕС.

Особливості розв'язання регіональних екологічних проблем. Екологічний паспорт Хмельниччини. Регулювання якості навколишнього середовища з урахуванням регіональних умов господарювання.

Тема 12. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля та правове регулювання раціонального природокористування

Особливості проведення природоохоронних заходів в деяких розвинутих країнах світу.

Роль ООН у формуванні підходів до охорони навколишнього середовища. Мережа міжнародних організацій і установ, які вирішують питання в галузі екології. ЮНЕП – головний природоохоронний орган у рамках ООН.

Конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку. Концепція сталого розвитку. (ЮНСЕД або КОСР-92, Ріо-де-Жанейро, 1992 рік). Головний документ ЮНСЕД – “Порядок денний на XXI століття”. Неурядові міжнародні організації з питань екології.

Міжнародне співробітництво України з питань екології і охорони природи. Чинні міжнародні угоди, які уклала Україна в галузі екології.

Правове регулювання використання природних ресурсів України. Екологічне законодавство та його вплив на нормалізацію екологічної ситуації в Україні.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
		Денна форма						Заочна форма					
		усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л	п		лаб	інд	с.р.	л	п		лаб	інд	с.р.		
1	Предмет, завдання, методи і структура курсу «Екологія»	6	2	-	-	-	4						
2	Теоретичні основи «Екології»	7	2	1	-	-	4						
3	Основи економіки природокористування	7	2	1	-	-	4						
4	Науково-технічний прогрес і тенденції змін біосфери	6	2	-	-	-	4						
5	Управління, організація і контроль охорони НПС	12	2	4	-	-	6						
6	Фінансовий механізм та економічне обґрунтування екологічних програм і заходів	8	2	2	-	-	4						
7	Охорона навколишнього середовища в промисловості і транспорті	10	2	2	-	-	6						
8	Еколого-економічні проблеми АПК та лісопромислового комплексу	10	2	2	-	-	6						
9	Економічний механізм регулювання водокористування та охорони повітряного басейну	8	-	2	-	-	6						
10	Проблеми екології людини	16	2	4	-	-	10						
11	Сучасні проблеми природокористування в Україні та на Хмельниччині	18	6	6	-	-	6						
12	Міжнародне співробітництво в галузі охорони НПС та правове регулювання раціонального природокористування	12	2	2	-	-	8						
	Усього годин	120	26	26	-	-	68						

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт ;
- 4) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 5) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного чи письмового заліку. Структура залікового білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарухування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Київ: Українська правнича фундація, 1996. 127 с.
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2.10.2012 року № 5403 – VI. *ВВР України*. 2012.
3. Екологія і закон. Екологічне законодавство України: в 2 т. / За ред. В.І. Андрейцева. Київ: Юрінком Інтер, 1997. Т. 1 704 с. Т.2. 576 с.
4. Про охорону навколишнього середовища: Закон України від 19.03.2009 року № 30 ВР. *ВВР України*. 2000. № 30 (із змінами та доповненнями).
5. Про екологічну експертизу: Закон України від 09.02.1995 року, № 8. *ВВР України*. 1995. № 8 (із змінами та доповненнями).

7.2. Основні джерела

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: підручник. Київ: Істина, 2001. 544 с.
2. Батлук В.А. Основи екології: підручник. Київ: Знання, 2007. 519 с.
3. Бобильов Ю.П. Екологія: базовий підручник для студентів ВНЗ. Харків: Фоліо, 2014. 672 с.
4. Васюкова Г.Т., Ярошева О.І. Екологія: підручник. Київ: Кондор, 2018. 524 с.
5. Основи соціоекології : навчальний посібник / Г.О. Бачинський та ін. Київ: Вища школа, 1995. 238 с.
6. Злобін Ю.А. Основи екології: підручник. Київ: Лібра, 1998. 248 с.
7. Основи екології : підручник / Г.О. Білявський та ін. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2005.

408 с.

8. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009, 332 с.
9. Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області у 2018 році. Хмельницький: Хмельницька ОДА. Департамент природних ресурсів та екології, 2019. 230 с.

7.3. Допоміжні джерела

1. Барановський В.А. Україна. Еколого-економічне зонування території. Карта. Київ: ВЕЛ, 2001.
2. Барановський В.А. Україна. Забруднення природного середовища. Карта. Київ: ВЕЛ, 2000.
3. Барановський В.А. Екологічний атлас України. Київ: Географіка, 2000. 42 с.
4. Загальна гігієна з основами екології: підручник / за ред. В.А. Кондратюка. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 592 с.
5. Екологія. Охорона природи: словник-довідник / М.М. Мусієнко та ін. Київ: Товариство «Знання», КОО, 2002. 550 с.
6. Сафронов Т.А. Екологічні основи природокористування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Львів: Новий Світ –2000, 2010. 248 с.
7. Екологічна енциклопедія: у 3 т. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008.
8. Юглічек Л.С., Виговська Т.В. Екологічна мережа Хмельниччини: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 96 с.
9. Шмандій В.М., Солошич І.О. Управління природоохоронною діяльністю: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 296 с.

8. Інформаційні ресурси

1. <http://www.ecoleague.net> – Всеукраїнська екологічна ліга (ВЕЛ)
2. <http://www.ecoleague.net> – Екологічний вісник ВЕЛ
3. <http://www.menr.gov.ua>- міністерство екології та природних ресурсів.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Державна служба статистики.